

DE PERSKONCENTRATIE IN ZWITSERLAND (1)

Vandaag de dag wordt de pers in de meeste Europese landen gekonfronteerd met het probleem van de steeds toenemende perskoncentraties. De voornaamste oorzaak hiervan is dat het voor vele kleine ondernemingen financieel onmogelijk wordt nog een dagblad uit te geven. In dat opzicht verdient de Zwitserse pers een bijzondere aandacht omdat daar ruim 200 bladen bestaan met een uitermate klein oplagecijfer. Deze situatie is echter moeilijk te begrijpen zonder een inzicht in de structuur en kenmerken van de Zwitserse pers.

Zwitserland heeft immers als dagbladland een unieke plaats in de wereld. Het meest karakteriserende van zijn pers is ongetwijfeld het bestaan van een hoog aantal dagbladen, over gans het land verspreid. Volgens een recente telling van de Zwitserse kartelkommissie zijn er niet minder dan 348 bladen (2), terwijl Andreas Thommen er zelfs 490 vermeldt (3). Deze rijke persverscheidenheid laat zich grotendeels verklaren door de historisch gegroeide federale staatsstructuur. Zwitserland is ingedeeld in 22 zeer autonome kantons die vaak hun eigen taal, gewoonten en folklore hebben. Naast een politieke decentralisatie bestaat er dus een kulturele decentralisatie, die mee aan de basis ligt van de persrijkdom. Het groot aantal bladen houdt echter bepaalde ongunstige gevolgen in: we kunnen terecht de financiële leefbaarheid van vele bladen in vraag stellen wanneer we beseffen dat meer dan 200 bladen een oplage hebben die niet hoger reikt dan 2500 exemplaren.

Een minder duidelijk gevolg van het hoog aantal bladen - we spreken beter van een wisselwerking - is het lokale karakter van de pers. Dit uit zich zowel in de verspreiding als in de nieuwsgerichtheid. Volgens Ulrich Massberger (4) verkopen de topbladen meer dan 70 procent van hun oplage in hun kanton. Bij de kleine bladen bedraagt dit cijfer circa 90 procent.

-
- (1) PERSOONS, Florent, De Perskoncentratie in Zwitserland, Centrum voor Communicatiewetenschappen, Leuven, september 1970, 91 blz.
- (2) Pressekonzentration, Rapport van de Zwitserse kartelcommissie, november 1969.
- (3) Andreas THOMMEN, Die Schweizer Presse in der modernen Gesellschaft, Zürich, 1966, blz. 37.
- (4) Ulrich MASSBERGER, Die Schweizerische Presse im Lokalen verwurzelt, Publizistik, 1962, blz. 3-6.

Het is dan begrijpelijk dat de rubriek plaatselijk nieuws een zeer grote plaats inneemt.

Deze lokale gerichtheid bepaalt enigszins het politiek karakter van de pers. Ook op dit gebied is de Zwitserse pers uniek. Want hoewel de opiniepers overal in de wereld veld verliest, kent deze pers hier een grote bloei. Volgens Christian Pradutt (1) zijn 63 procent bladen politiek geëngageerd. Dit overwicht laat zich verklaren door het federale staatsbestel waardoor elk kanton en elke gemeente een zekere autonomie bezit. Op het vlak van de lokale beleidsvorming heeft de plaatselijke krant(en) dan ook een taak van informatie en voorlichting met het gevolg dat vele kranten aan opinievorming doen. Deze opiniebladen zijn overigens niet partijgebonden: de kranten staan onafhankelijk tegenover de partij(en) waarvan ze de mening verdedigen. De partijgebonden pers speelt momenteel trouwens een kleine rol. Ook de meeste neutrale bladen - op het sensatieblad Blick na - kennen weinig succes. Het zijn immers steeds de onafhankelijke opiniebladen die de meeste aandacht krijgen. Enkele van deze zoals de liberale Neue Zürcher Zeitung en de (Basler) National Zeitung genieten zelfs een internationale faam omwille van hun kwaliteitsvolle en objectieve berichtgeving.

In zijn geheel genomen mag de ganse Zwitserse pers kwaliteitsrijk genoemd worden. De belangstelling voor de politieke, economische en kulturele berichtgeving is uitermate groot. Anderzijds - dat is zeer positief - publiceren de meeste Zwitserse bladen geen sensatie-artikels. De interesse die in de topbladen vaak hoofdzakelijk besteed wordt aan buitenlandse politieke problemen gaf de Zwitserse pers en vooral de Neue Zürcher Zeitung een internationale faam. Professor J.C. Merrill (2) noemt dit blad zelfs het beste van de wereld. Maar niet alleen de grote bladen zijn internationaal gericht, want ook heel wat kleine plaatselijke kranten houden er verscheidene buitenlandse korrespondenten op na en zijn tevens geabonneerd op enkele internationale nieuwsagentschappen.

Uit de opsomming van deze kenmerken en structuur vloeit vanzelf de aandacht voor het persconcentratieprobleem. De bestudering ervan is immers niet los te denken van wat vooraf gezegd werd. Toch mogen we de kleine oplagecijfers niet als enige oorzaak van de concentraties vooropzetten. Juister is dat dit slechts de aanleiding vormt van een brede waaier van oorzaken. De Zwitserse dagbladpers kende altijd een hoog aantal bladen en hun

---

(1) Chr. PRADUTT, Zur Nachrichtenvermittlung in der Schweiz, Gazette, 1967, nr. 13, blz. 105.

(2) J.C. MERRILL, NZZ, the World's Best Newspaper, in de Quill, febr. 1967.

oplagecijfers waren twintig à dertig jaar ook gering. Anderzijds ontwikkelden de dagbladfusies zich slechts sinds 1965. Hoe komt het dan dat vroeger vele bladen bleven bestaan, die nu tot verdwijnen gedoemd zijn ! De echte oorzaken van concentratievorming liggen op financieel vlak. Naast de aanzienlijke stijging van de drukkerijkosten (zetten, drukken en papier) is er vooral het advertentiefenomeen. De grote Zwitserse bladen halen tachtig procent uit de advertenties. Dit is lang niet het geval met de kleine blaadjes. Omdat deze een geringe oplage hebben richten de grote ondernemingen zich meer naar de topkranten die hun reclame economisch meer rendabel maken. De kleine kranten hebben ook fel te lijden van de gratis verspreide reclameblaadjes. Deze halen juist door hun gratis verspreiding een hoog oplagecijfer waardoor ze de plaatselijke kranten van vele kleinere advertenties beroven. Vele kleine kranten werken dan ook deficitair. Door deze slechte financiële toestand kwamen persconcentraties meer en meer in zwang. De statistische gegevens afkomstig van het rapport van de Zwitserse kartelkommissie bewijzen dat ten volle (1). Sinds 1955 verdwenen er 48 bladen waarvan het merendeel in Duits-Zwitserland. Toch wordt de toestand momenteel nog niet als dramatisch aanzien. De gestelde prognoses boezemen echter enige angst in. De Zwitserse kartelkommissie zegt immers dat een blad een oplage van 30.000 exemplaren moet bereiken om financieel leefbaar te zijn. Meer dan 300 bladen halen dit cijfer niet. Vele bladen zullen dus verdwijnen of fusioneren met andere bladen. Enkelen hebben hun dat reeds voorgegaan. Zo verdwenen bij voorbeeld "Der Oberaargauer" en de "Neuen Glarner Nachrichten" in 1967 en in datzelfde jaar fuseerden "Brugger Tagblatt" en "Aargauer Tagblatt". In Frans-Zwitserland had men toen de fusie tussen "Nouvelliste du Rhône" en "Euille d'Avis du Valais".

Zulke fusies komen echter de democratische persverscheidenheid weinig ten goede. Andere bladen verdedigen zich tegen de concentratietendens door het aanwenden van het Kopfblattsysteem. Dit systeem - waarin meestal een drie tot vijftal bladen samenwerken - garandeert tenminste de lokale onafhankelijkheid van de krant, iets wat gezien het Zwitsers bestel zeer belangrijk is. Het systeem is eenvoudig. Daar waar de technische evolutie en de daarmee gepaard gaande kosten vele kleine bladen in hun bestaan bedreigt, zoekt het Kopfblattsysteem in dezelfde techniek een reddingsboei. Het is immers mogelijk dat door allerlei technische realisaties een drie- tot vijftal bladen een centrale groepsredactie oprichten. Deze redactie zorgt voor het buitenlandse en binnenlandse nieuws en ook voor advertenties. Hun inbreng is voor de bladen die tot dezelfde groep behoren totaal hetzelfde.

---

(1) Pressekonzentration, Rapport van de Zwitserse kartelkommissie, november 1969.

Voor het lokale nieuwsgedeelte blijft elk blad onafhankelijk : het behoudt zijn lokale redactie waar enkele redakteurs het lokale nieuws schrijven en voor de plaatselijke advertenties zorgen. Enkele voorbeelden zijn : "Die Ostschweiz-groep" en "AZ-ring" die negen socialistische kranten groepeerd. Als een ander soort voorbehoedmiddel tegen fusies werden ook overal Zeitungsringe opgericht. Hierdoor gingen sommige bladen onderling een financiële samenwerking aan waardoor ze hoopten economisch sterker te staan.

De toekomst zal nu moeten uitwijzen of deze oplossingen bestand zijn tegen de steeds toenemende fusies. Vele kleine bladen kunnen immers wegens hun ideologie of hun gekozen geografisch slecht gelegen verschijningsoord geen toevlucht zoeken tot een Zeitungsring of een Kopfblatt-groep. Het zou jammer zijn voor de Zwitserse democratie en voor de persverscheidenheid.

Florent Persoons.
